

УДК [355.291.1:355.64](477)

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Наталія Зеленко; Богдана Костючик

Національний університет «Львівська політехніка»,
Львів, Україна

Резюме. Протягом останнього року Україна постала перед викликом захисту цілісності кордонів, життя та здоров'я громадян, існування української держави загалом. 24 лютого 2022 року російська федерація почала повномасштабну війну проти України. Українські військовослужбовці щоденно захищали й захищають суверенітет країни від агресорів. Через ці події кількість військовослужбовців та членів їх сімей почала суттєво збільшуватися по всій Україні, враховуючи постійну мобілізацію громадян до Збройних Сил України. Міністерство соціальної політики України зазначає, що станом на 2022 рік в Україні пенсії отримували близько 11 мільйонів осіб, з яких понад 540 тисяч – військові пенсіонери. Проте варто зауважити, що середній розмір пенсій, які отримували військові протягом 2022 року, становив близько 8500 грн, що підтверджує низький рівень пенсійних виплат даній категорії громадян. Відзначимо, що середній розмір пенсії військовослужбовця в Україні у порівнянні з середнім розміром пенсії військовослужбовця в США або одній з країн Європи в рази менший (у порівнянні з США у 10 разів). Це доводить, що наразі гостро стоїть питання реформування пенсійної системи України задля створення ефективного механізму пенсійного забезпечення, який зміг би гарантувати військовослужбовцям адекватний рівень життя на пенсії. Адже побудова дієвої системи соціального захисту військовослужбовців є прямим обов'язком нашої держави. Визначено та проаналізовано головні аспекти пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей в Україні, зокрема у Львівській області, а саме: розмір пенсійних виплат залежно від видів пенсій, на які претендує військовослужбовець, та загальний розмір видатків на пенсійне забезпечення військовослужбовців та їх сімей в Україні, зокрема у Львівській області. Завдяки аналізу здійснено оцінювання стану пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, а також сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення пенсійного забезпечення даної категорії пенсіонерів для подальшого його реформування.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсії військовослужбовцям, видатки, виплати, військовослужбовці.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.089

Отримано 20.03.2023

УДК [355.291.1:355.64](477)

PENSION PROVISION FOR UKRAINIAN MILITARY PERSONNEL: NATIONAL AND REGIONAL DIMENSIONS

Natalia Zelenko; Bohdana Kostyuchyk

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Summary. Over the past year, Ukraine has faced the challenge of protecting the integrity of its borders, the lives and health of its citizens, and the existence of the Ukrainian state as a whole. On February 24, 2022, the russian federation launched a full-scale war against Ukraine. Ukrainian servicemen and women have been defending the country's sovereignty from aggressors on a daily basis. Due to these events, the number of servicemen and their families began to increase significantly throughout Ukraine, given the constant mobilization of citizens to the Armed Forces of Ukraine. The Ministry of Social Policy of Ukraine notes that as of 2022, about

11 million people in Ukraine received pensions, of whom more than 540,000 were military pensioners. However, it is worth noting that the average amount of pensions received by the military in 2022 was about UAH 8,500, which confirms the low level of pension payments to this category of citizens. It should be noted that the average pension of a serviceman in Ukraine is several times lower than the average pension of a serviceman in the United States or one of the European countries (10 times lower than in the United States). This proves that the issue of reforming Ukraine's pension system to create an effective pension mechanism that could guarantee an adequate standard of living for military personnel in retirement is currently acute. After all, building an effective system of social protection for military personnel is a direct responsibility of our state. Accordingly, in the article, the authors identify and analyze the main aspects of pension provision for servicemen and their families in Ukraine, in particular in the Lviv region, namely: the amount of pension payments, depending on the types of pensions to which the serviceman is entitled, and the total amount of expenditures on pension provision for servicemen and their families in Ukraine, in particular in the Lviv region. The analysis provides an assessment of the state of pension provision for military personnel and their families, and formulates practical recommendations for improving the pension provision of this category of pensioners for further reform.

Key words: pension provision, pensions for military personnel, expenses, payments, military personnel.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.089

Received 20.03.2023

Постановка проблеми. Пенсійні виплати, на які претендують військовослужбовці, не забезпечують достойних виплат, що, в свою чергу, не популяризує даний вид професії, актуальність якої є вкрай важлива, про що підтверджують умови сьогодення. Коефіцієнт заміщення заробітної плати військовослужбовців у 2022 році становив близько 20%, тоді як у економічно-розвинених державах світу даний показник може сягати і 70%. Середній розмір пенсії військовослужбовців в Україні у 2022 році приблизно дорівнював 8500 грн., тоді як на думку науковців, адекватна пенсія має становити в середньому 22000 грн на місяць. Це підтверджує актуальність питання дослідження рівня пенсійного забезпечення військовослужбовців у контексті аналізу динаміки змін розміру передбачених пенсійних виплат. Адже сьогодні в умовах старіння населення, соціально-економічної кризи пенсійне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей неспроможне забезпечити цій категорії населення достатній рівень виплат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей досліджували О. Корнілова, І. Сирота, А. Андрейчук, О. Морушко, О. Логінов, О. Чеберяко, Л. Цюкало, Я. Радченко, С. Бортник, О. Рузаєва, І. Прокопчук, О. Кириленко, Б. Малиняка та інші.

О. Корнілова та І. Сирота зазначають, що існує необхідність у врегулюванні процедурного порядку здійснення конституційного права на пенсійне забезпечення військовослужбовців як осіб, звільнених з військової служби, з урахуванням особливостей їх умов службової діяльності, характеру, складності й значення виконуваних функцій, ступеня відповідальності, певних обмежень конституційних прав і свобод [5].

І. Прокопчук наголошує, що стоїть нагальна потреба в необхідності реального пенсійного забезпечення військовослужбовців, що вимагає вдосконалення й прийняття законодавчих та інших нормативно-правових актів, які відповідатимуть реальному стану суспільних відносин та економічним можливостям держави, створюватимуть реальні й дієві правові механізми реалізації пенсійного забезпечення військовослужбовців [2].

Л. Цюкало зазначає, що слід забезпечити особливі умови нарахування пенсійного забезпечення військовослужбовців, які впродовж тривалих років виконували б обов'язки, пов'язані з захистом Батьківщини та не мали іншого джерела доходів, окрім грошового забезпечення [7].

Метою дослідження є аналіз рівня пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей на національному та регіональному рівнях у розрізі отриманих пенсійних виплат задля подання практичних рекомендацій щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення цих категорій отримувачів.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: провести аналіз статистичних звітів Пенсійного фонду України, Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Львівській області у сфері пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей; здійснити огляд динаміки рівня пенсійних виплат для даної категорії осіб як по Львівській області, так і по Україні за 2019–2022 р., дослідити розмір видатків на пенсійне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей на державному та обласному рівнях; зробити відповідні висновки та подати рекомендації.

Для вирішення поставлених завдань використано такі методи: статистичний, аналіз, синтез, порівняння.

Виклад основного матеріалу. Однією з важливих складових соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей виступає пенсійне забезпечення, яке повинно гарантувати їм гідний рівень життя у разі досягнення ними вислуги років, настанні інвалідності або у разі втрати годувальника членами їхніх сімей. Саме пенсійне забезпечення може гарантувати військовослужбовцям та їх сім'ям матеріальне забезпечення в зазначених вище випадках. Загалом, кількість пенсіонерів військовослужбовців та членів їх сімей в Україні протягом 2019–2022 років суттєво зменшилась, а саме на 34808 осіб [1]; [3]; [4]; [6]. Що стосується Львівської області, то кількість таких пенсіонерів та їх сімей у 2022 році у порівнянні з 2019 роком збільшилася на 161 особу.

Результати дослідження вказують, що середній розмір призначених пенсій вищезазначеній категорії населення у 2019 році у Львівській області був на 286,49 грн більшим у порівнянні з даними виплатами по Україні у 2019 році відповідно, у 2020 році – навпаки, в Україні середній розмір пенсії був на 365,65 грн. більшим ніж у Львівській області. Що стосується 2021 року, то середній розмір призначених місячних пенсій по Львівській області був більшим на 1123,15 грн ніж по Україні (найбільша різниця протягом 2019–2022 років), тоді як у 2022 році середній розмір призначених виплат по Україні більший на 286,1 грн ніж у Львівській області [1]; [3]; [4]; [6]. Ці дані наведено на рисунку 1.

Рисунок 1. Середній розмір пенсійних виплат військовослужбовцям по Україні та Львівській області за 2019–2022 рр., грн

Задля детального аналізу питання середнього розміру призначених місячних пенсій доцільно здійснити дослідження рівня передбачених видів пенсійних виплат, на які претендують військовослужбовці та члени їх сімей. Спершу проаналізуємо розмір

пенсій за вислугу років на державному та обласному рівнях. На рис. 2 можна помітити, що середній розмір пенсій за вислугу років протягом 2019–2022 років по Львівській області та в загальному по Україні збільшився практично вдвічі. І відповідно середній розмір пенсій за вислугу років військовослужбовцям по Львівській області у 2022 р. становив 8875 грн, а по Україні – 9161 грн, що демонструє низький рівень матеріальної забезпеченості військових (і це з урахуванням інфляційних процесів у державі, особливо в 2022 році) [1]; [3]; [4]; [6].

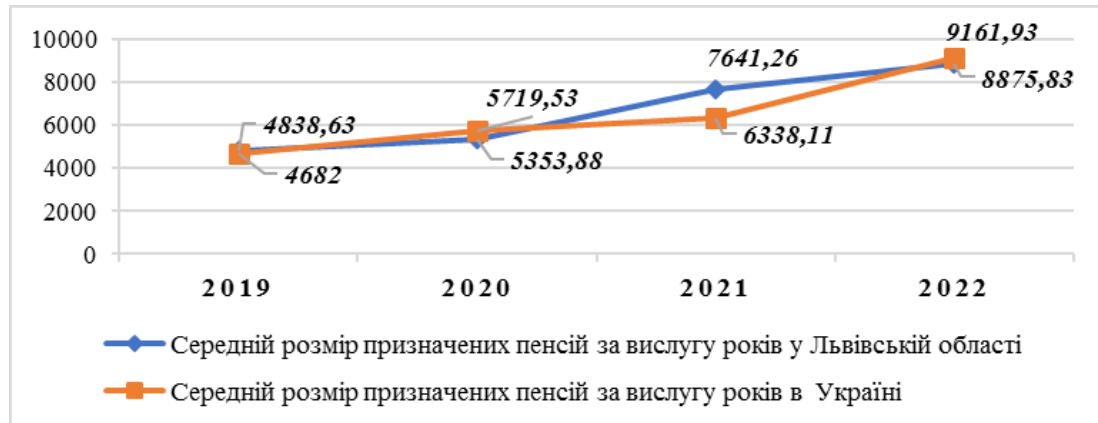

Рисунок 2. Середній розмір військової пенсії за вислугу років по Львівській області та Україні протягом 2019–2022 років, грн

Що стосується середнього розміру пенсій по інвалідності, призначених військовослужбовцям протягом 2019–2022 років, то як по Львівській області так і в загальному по Україні відбулося зростання розміру даного виду пенсійних виплат у середньому на 70%. Найбільший стрибок у збільшенні середнього розміру пенсії по інвалідності стався у період з 2021 по 2022 рр. (рис. 3). Хоча у Львівській області середній розмір виплат пенсій по інвалідності найбільший серед інших видів пенсійних виплат, проте це все одно не може забезпечити особі з інвалідністю гідний рівень життя, адже цей розмір станом на 2022 р. становив лише 9336 грн [1]; [3]; [4]; [6].

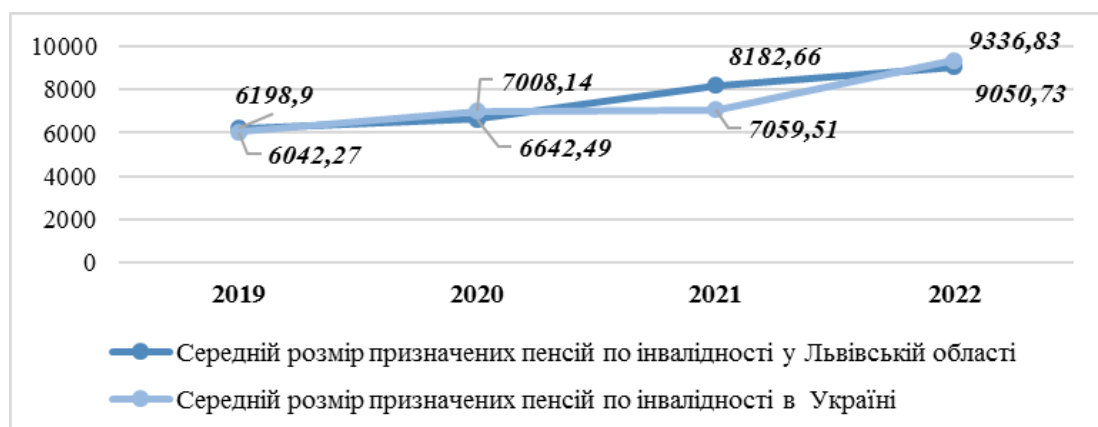

Рисунок 3. Середній розмір пенсій по інвалідності, призначених військовослужбовцям по Львівській області та Україні протягом 2019–2022 рр., грн

Результати аналізу середнього розміру пенсій по втраті годувальника, призначених військовослужбовцям протягом 2019–2022 років, вказано на рис. 4. Відзначимо, що по Львівській області та в загальному по Україні розмір цих виплат

коливався так само як і середній розмір призначених місячних пенсій за вислугу років та по інвалідності військовослужбовцям та членам їх сімей. Відповідно до розрахунків, за 2021–2022 роки сума середнього розміру пенсії по втраті годувальника у Львівській області збільшилася лише на 1890 грн, а по Україні – на 1400 грн, що є найбільшим річним зростанням за аналізований період. Однак середній розмір пенсій по втраті годувальника за цей період був найнижчим порівняно з іншими видами виплат, передбачених військовослужбовцям, і станом на 2022 р. по Україні становив 5920 грн, а по Львівській області – 5630 грн [1]; [3]; [4]; [6].

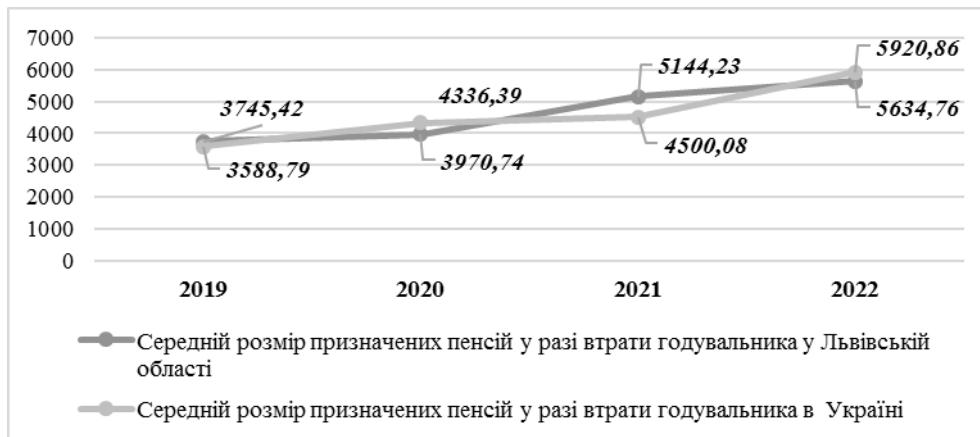

Рисунок 4. Середній розмір пенсій по втраті годувальника, призначених членам сімей військових по Львівській області та Україні, протягом 2019–2022 років, грн

Відтак, враховуючи розміри проаналізованих середніх пенсійних виплат військовослужбовцям, можна дійти висновку, що солідарний рівень пенсійної системи не забезпечує гідного рівня життя даній категорії пенсіонерів. Експерти відзначають, що адекватний розмір пенсійних виплат повинен складати близько 22000 грн для середньостатистичного пенсіонера. Однак реальна статистика свідчить, що пенсіонер військовослужбовець за досліджений період у середньому не отримував і 9000 грн.

Відзначимо, що в загальному сума видатків бюджету Пенсійного фонду на пенсійне забезпечення військовослужбовців та їх сімей щороку зростає. У порівнянні з 2019 р. сума видатків у 2020 р. зросла на 949964,4 грн [3]; [4]. У 2021 році сума таких видатків по Львівській області становила 2,57% від загальної суми видатків по Україні на пенсійне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, що на 0,66% менше ніж у 2020 році [6]. Однак незважаючи на те, що у відсотковому значенні відбулося незначне скорочення таких витрат, фактичний рівень пенсій було підвищено відповідно до збільшення прожиткового мінімуму.

Узагальнимо, що найвищий середній розмір пенсій військовослужбовцям в Україні та Львівській області у період з 2019 по 2022 рр. простежується в категорії виплат по інвалідності, а найнижчий – пенсійні виплати у разі втрати годувальника. Найбільше зростання середнього розміру пенсій за аналізований період 2019–2022 рр. відбулося у пенсіонерів військовослужбовців, що отримують пенсії за вислугу років, а найменше – у членів сімей військових, що отримують пенсії у разі втрати годувальника.

Висновки. Проведене дослідження рівня пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей свідчить про низький рівень адекватності виплат даній категорії громадян. Відтак, для покращення даної ситуації перш за все варто переглянути розміри прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, адже саме від цього показника і залежать мінімальні розміри пенсійних виплат для

військовослужбовців та членів їх сімей. Доцільно також суттєво підвищити розмір заробітної плати військовослужбовцям як бази нарахувань для майбутніх пенсійних виплат. Завдяки його збільшенню потенційні пенсіонери військовослужбовці зможуть брати участь у недержавному (добровільному) пенсійному забезпеченні, яке дозволить накопичити їхні кошти та забезпечити гідну старість. Пропонуємо також запровадження для військовослужбовців спеціального накопичувального пенсійного рахунку (у вигляді професійної пенсійної схеми), враховуючи світову практику, де зберігатимуться їхні кошти, інвестуватимуться і тим самим приносять додатковий дохід.

Кожному військовослужбовцю держава повинна гарантувати матеріальне, грошове та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам військової служби, стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів, а відтак – підвищує обороноздатність країни загалом. Адже зараз в умовах війни з росією українські військові виконують надважливу функцію – захищають нашу державу, відновлюючи її територіальну цілісність та суверенітет.

Conclusion. The conducted research on the level of pension provision of military personnel and their family members indicates a low level of adequacy of payments for this category of citizens. Therefore, in order to improve this situation, first of all, it is worth reviewing the living wage for disabled persons, because it is this indicator that determines the minimum pension payments for servicemen and their family members. It is also advisable to significantly increase the salary of military personnel, as a base of calculations for future pension payments. Thanks to its increase, potential retired military personnel will be able to participate in non-state (voluntary) pension provision, which will allow them to accumulate funds and ensure a dignified old age. We also propose the introduction of a special accumulative pension account (in the form of a professional pension scheme) for military personnel, taking into account world practice, where their funds will be stored, invested and thereby bring additional income.

The state must guarantee material, monetary and other types of support to each serviceman in the amount that corresponds to the conditions of military service, stimulates the consolidation of qualified military personnel, and thus – increases the defense capability of the country in general. After all, now in the conditions of the war with Russia, the Ukrainian military performs an extremely important function – they protect our state, restoring its territorial integrity and sovereignty.

Список використаних джерел

1. Пенсії військовослужбовцям. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/poslugi/vydy-pensij/pensiyi-za-okremimi-zakonami/pensiyi-vijskovosluzhbovtsyam/> (дата звернення: 23.01.2023).
2. Прокопчук І. Т. Правове регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців. Юридична наука. 2013. № 5. С. 132–141. URL: <https://legal.nam.edu.ua/journal/n-5-2013.pdf> (дата звернення: 26.01.2023).
3. Сенік І. В. Соціальний захист населення України у 2019 році: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 116 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_szn_2019.pdf (дата звернення: 23.01.2023).
4. Сенік І. В. Соціальний захист населення України у 2020 році: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2021. 122 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf (дата звернення: 23.01.2023).
5. Сирота І. М., Корнілова О. В. Порядок призначення та перерахунку пенсій особам, звільненим із військової служби. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 207–209. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/50.pdf (дата звернення: 26.01.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-6/48>
6. Статистичний щорічник України 2021 / за ред. І. Є. Вернера. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 447 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf (дата звернення: 23.01.2023).

7. Цюкало Л. В. Пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С. 129–132. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=8&w=%D0%9B.+%D0%92.+%D0%A6%D1%8E%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BE> (дата звернення: 26.01.2023).

References

1. Pensiji vijsjkovosluzhbovcjam. Pensijnij fond Ukrajinj. URL: <https://www.pfu.gov.ua/poslugi/vydy-pensij/pensiya-za-okremimi-zakonami/pensiya-vijskovosluzhbovtsyam/> (accessed: 23 January 2023).
2. Prokopchuk I. T. (2013) Pravove rehuljuvannja pensijnogho zabezpechennja vijsjkovosluzhbovciv [Legal regulation of pension provision of military personnel]. *Jurydychna nauka*. No. 5. P. 132–141. URL: <https://legal.nam.edu.ua/journal/n-5-2013.pdf> (accessed 26 January 2023).
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinj (2020) Socialjnij zakhyst naselennja Ukrajinj u 2019 roci [Social protection of the population of Ukraine in 2019]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinj. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_szn_2019.pdf (accessed: 23 January 2023).
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinj (2021) Socialjnij zakhyst naselennja Ukrajinj u 2020 roci [Social protection of the population of Ukraine in 2020]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinj. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf (accessed: 23 January 2023).
5. Syrota I. M., Kornilova O. V. (2019) Porjadok pryznachennja ta pererakhunku pensij osobam, zviljnenym iz vijsjkovoji sluzhby [The procedure for assigning and recalculating pensions to persons released from military service]. *Jurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*. No. 6. P. 207–209. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/50.pdf (accessed: 26 January 2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-6/48>
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinj (2022) Statystychnyj shhorichnyk Ukrajinj 2021 [Statistical diary of Ukraine 2021]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrajinj. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf (accessed: 23 January 2023).
7. Цюкало Л. В. (2018) Pensijne zabezpechennja osib, zviljnenykh z vijsjkovoji sluzhby [Pension provision of persons released from military service]. *Економіка та держава*. No. 1. P. 129–132. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=8&w=%D0%9B.+%D0%92.+%D0%A6%D1%8E%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BE> (accessed 26 January 2023).